

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет соціальних наук і соціальних технологій
Кафедра психології і педагогіки

Курсова робота

на тему:

**КОМУНІКАТИВНІ ТА ТВОРЧІ КОМПОНЕНТИ В СТРУКТУРІ
САМОСВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ.**

Виконав: студент II року навчання,

Спеціальності 053 «Психологія»

Хубян Георгій Тігранович

Науковий керівник:

Кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології та педагогіки

Боднар Алла Яківна

Київ – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні підходи до вивчення комунікативних та творчих компонентів самосвідомості особистості	5
1.1. Загальна характеристика феномена самосвідомості	5
1.2. Особливості комунікативних та творчих компонентів у структурі самосвідомості особистості	9
Висновки до першого розділу.....	14
РОЗДІЛ 2. Аналітичний розгляд методик дослідження самосвідомості.....	15
2.1. Опис методів та методик дослідження самосвідомості.....	15
2.2. Проблеми та перспективи формування професійної самосвідомості серед студентів психологів.....	16
Висновки до другого розділу.....	24
ВИСНОВКИ.....	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	26

ВСТУП

Актуальність теми.

Сучасні особливості розвитку суспільства значно впливають на процес становлення особистості, враховуючи аспекти доступності, швидкості комунікації в соціумі та доступність творчої можливості реалізації, які активно впливають на розвиток самосвідомості особистості. Аналізуючи ці феномени, можливо встановити та зазначити кореляцію цих компонентів та вплив їх на один одного, вплив комунікативних зв'язків на творчість та відповідно вплив творчості на комунікацію у феномені самосвідомості.

Надзвичайно цікавою є тема поєднання у самосвідомості комунікативних та творчих компонентів у процесі пізнання особистості, оскільки саме комунікація дозволяє налагодити зв'язок, встановити емпатію, довіру з оточенням людини (зовнішнім світом) а творчість дозволяє акцентувати увагу пізнання на внутрішньому світі особистості, зануритися у глибинні переживання.

Ступінь наукової розробки. Проблема самосвідомості обіймає специфічне місце в системі психологічного знання, має розгалужену систему наукових підходів, та є предметом численних психологічних досліджень зрізних учених, серед яких є: Е. Еріксон, К Роджерс, Г. Брейкуелл, Ст. Холл, Д. Б'юдженталь, У. Дойс, Д. Кемпбелл, Дж. Марсія, Дж. Мід, Г. Теджфел, Дж. Р. Фогельсон, Д. Жоделе, Г. Зиммель, А. Маслоу, Дж. Тернер, Г. Тажфель, З. Фрейд, Е. Фромм, Г.С.Костюка, О.М.Леонтьева, Д.Ф.Ніколенка та ін.

Актуальність та недостатня розробленість даної проблеми й зумовили вибір теми курсового дослідження «Комунікативні та творчі компоненти у структурі самосвідомості особистості».

Об'єкт дослідження – процес розвитку самосвідомості особистості.

Предмет дослідження – особливості комунікативних та творчих компонентів у структурі самосвідомості особистості.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та дослідити особливості комунікативних та творчих компонентів у структурі самосвідомості.

Поставлена мета передбачає такі завдання:

1. Теоретично розкрити структуру поняття «самосвідомість» та охарактеризувати загальні особливості комунікативних та творчих компонентів у структурі феномену самосвідомості;
2. Дослідити існуючі емпіричні методики дослідження самосвідомості та її компонентів.

Наукова новизна – полягає в доповненні відомостей про особливості комунікативних та творчих компонентів у самосвідомості особистості.

Практичне значення – полягає у конкретизації понять, обраних для проведення теоретичного дослідження і доповнення вже існуючих наукових робіт.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ВИВЧЕННЯ КОМУНІКАТИВНИХ ТА ТВОРЧИХ КОМПОНЕТІВ САМОСВІДОМОСТІ.

1.1. Загальна характеристика феномену самосвідомості.

Психічна активність людського життя наповнена різноманітним пізнанням, яке природно складається та структурується у феномен свідомості людини. В основі свідомості лежить процес відображення об'єктивної дійсності у психіку людини з урахуванням суспільно-історичної практики людства. За визначенням: Свідомість - найвищий рівень розвитку психіки і відображення об'єктивної дійсності, властивостей предметів і явищ навколишнього світу, процесів, що відбуваються в ньому. С. властива тільки людині. Як форма психічного відображення С. проявляється в усвідомленні людиною навколишнього світу і самої себе. С. характеризується: а/ активністю; б/ інтенціональністю /спрямованість на предмет: свідомість завжди є свідомістю чогось/; в/ здатністю до рефлексії, самоспостережень, усвідомлення самої свідомості; г/ мотиваційно-цінним характером; д/ різним ступенем ясності. С. будь-якого індивіда унікальна, але не довільна – вона обумовлена зовнішніми, по відношенню до неї, факторами, перш за все структурами соціальної системи, де живе індивід, і завжди носить суспільно-історичний характер[12]. Виокремлюють різні види свідомості: буденна, моральна, естетична, повсякденна, політична та іншале пізнавальна активність людини не спрямована лише на її оточення, вона може бути спрямована на саму людини, саме це і призводить до появи та акцентуації явища самосвідомості. Самосвідомість – система психічних механізмів, що пов'язана з усвідомленням людиною себе самої як особистості, своєї діяльності як члена суспільства, стосунків з іншими людьми, рис характеру, здібностей, власних дій та вчинків, їх мотивів, цілей, моральних, фізичних властивостей тощо [12]. Як ми можемо зазначити феномен самосвідомості є системним складним утворенням яке відіграє значну роль у житті та становленні людини.

Самосвідомість є набутою характеристикою людини, яка розвивається поступово то помірно в ході дорослішання та зрілості особистості, відповідно виокремлюють наступні етапи формування самосвідомості - самовідчуття, самосприймання та саморозуміння. Перший етап розвитку самосвідомості - самовідчуття відповідає першому року життя немовляти та проявляється у спроможності немовляти фіксувати відчуття та виражати фізіологічні потреби, самовідчуття характерне саме для дітей першого року життя. Відповідно за визначенням самовідчуття – це відчуття власного морального або фізичного стану [1]. Поступово самовідчуття розвивається у більш складну структуру самоприйняття, яке вже акцентує сприйняття себе, як зовнішній фізичний образ у дзеркалі або на фото, та відповідне активне вживання займенника "Я", що особливо виявляється з раннього віку (близько трьох років). Американська психологічна асоціація дає наступне визначення цьому явищу [2], самоприйняття - відчуття чи визнання своїх здібностей та досягнень разом із визнанням та прийняттям своїх обмежень. Це головний компонент психічного здоров'я. Л. С. Виготський підкреслював, що соціальна ситуація розвитку особистості на пряму залежить від її самоприйняття, як у дитячому та і дорослому віці. Після етапу самосприймання настає етап саморозуміння, який характерний вже саме когнітивною оцінкою себе та своїх дій. Цей етап розвивається поступово та призводить до формування вже "Я-концепцій". Ця поступовість дозволяє розглянути розвиток самосвідомості, як структурного феномену психіки, що має єрархію та взаємозв'язок з різними компонентами [3].

Особливе розуміння самосвідомості ми можемо в глибинній психології, яка приділяє значну увагу саме явищу спізнання свого "Я" та його заглиблення у свій життєвий досвід. На відміну від інших напрямків, психоаналіз визначає важливість самосвідомості саме через самоаналіз неусвідомлених дій, вчинків, намірів, що своєю чергою значно ускладнює можливість визначення феномену самопізнання людини. Процес самоаналізу є лейтмотивом всього психоаналізу, особливо самоаналіз (себто активацію

самосвідомості людини) можна спостерігати в особливому тлумаченні переживань, станів, снів або так званих "помилкових діях", які допускаються без контролю людини. Навіть попри ці аспекти, що я зазначив вище, психоаналітичний напрямок, а навіть більше аналітичний напрямок К. Г. Юнга вводить поняття "Самість" що є найважливішим архетипом у ході людського життя. Самість (нім. Selbst) — архетип, який є глибинним центром і виразом психологічної цілісності окремого індивіда. Виступає як принцип об'єднання свідомої й несвідомої частин психіки та одночасно забезпечує виокремлення індивіда з навколишнього його світу. [5]. Важливо зазначити саме те, що самість є результатом пізнавальних дій самосвідомості та є ключовим пазлом особистості.

Зігмунд Фройд має трохи інше розуміння явища самосвідомості, оскільки він звертає достатньо уваги на оточення особистості та на вплив цього оточення. Він зазначав що осмислення та сприйняття себе доступна лише при детальному самоаналізі травмуючого досвіду з дитинства, що ставить певні обмеження та табу на нашу особистість.

Для зазначення цього він приводив приклад класичної античної трагедії Софокла "Цар Едіп", оскільки саме в цій трагедії цілісно зображено механізми обмеження самопізнання та їх прояви у поведінці героїв. Головний герой - Едіп не може зрозуміти себе, оскільки його минуле наповнене стражданням та болью яка акцентує його саме на досвіду травми, а не на собі та вирішенні насущних проблем. Едіп яскраво самообмежує себе в діях та навіть комунікації, йому не вистачає слів, його травми обмежують його, роблячи слова недоступними та нестепними для вимови [4]. Саме це він і поміщає у пізніших роботах до стану неврозу, заперечення самопізнання через травми - ось проблема Едіпа, проблема тисячі Едіпів під різними іменами. Тому розуміння самосвідомості та самості лежить в основі глибинної психології.

"Самість, особистість, свобода, творчість — це лише пояснювальні фікції, що використовуються у тих випадках, коли немає раціонального,

позитивного пояснення поведінки, або невідома структура підкріплення цієї поведінки"[10] - саме так зазначав Б. Ф. Скіннер про явище самості та самоаналізу в глибинній психології. Потрібно вказати, що розуміння феномену самосвідомості також розвивали психологи біхевіористичного та когнітивного напрямку, але їх увага концентрувалася саме на поведінці людини. Відповідно саморефлексія - це рефлексія своєї поведінки та намірів, рефлексія своїх думок та інших патернів поведінки. Дане розуміння феномену самосвідомості не може бути признаним повноцінним саме через цю призму зведення значної частини психічного життя людини лише до поведінки.

Широко відома теорія А. Маслоу, пропонує нам розглядати особистість в руслі екзистенціально-гуманістичного напрямку, і вводить поняття «самоактуалізації». Відомо, що підлітковий вік є початком активізації процесу самоактуалізації, і саме в цей період активно розвивається особистісно-мотиваційна сфера особистості, її творчий потенціал та самовизначення в соціальному, культурному та екзистенційному вимірах. А. Маслоу вважає «...прагнення до самореалізації, точніше, тенденцію актуалізувати те, що міститься в якості потенціалу. Цю тенденцію можна назвати прагненням людини стати максимально тим, ким вона здатна стати».

[8]

1.2.Особливості комунікативних та творчих в структурі самосвідомості

Як було раніше зазначено феномен самосвідомості є складним, системним явищем що охоплює широкий спектр психічної активності людини та має широке теоретичне визначення, яке може базуватися на глибинних засадах чи поведінкових. Тепер можемо розглянути явище комунікативних та творчих компонентів у структурі свідомості та самосвідомості.

Комунікація - духовно-психологічна сторона процесу людського спілкування, що характеризується як сутністю /обмін інформацією, сприймання і розуміння людьми одне одного/, так і формами психологічного контакту і впливу /вербальне-невербальне, безпосереднє-опосередковане тощо/. [12] Саме таке визначення терміну "комунікація" дає психологічний словник. Потрібно зазначити, що явище комунікація, як явище характерне для всього психологічного життя людини, від перших криків до ораторських промов на публічних, тому можна виокремити та провести паралель між розвитком комунікації та розвитком самосвідомості людини.

Комунікативна діяльність у структурі свідомості та самосвідомості реалізує спектр наступних функцій: пізнавальну та оцінну (К. Платонов); орієнтування в соціальному світі, перетворення, утвердження себе у ньому, передбачення, цілепокладання, побудови ідеальних моделей майбутнього (О. Спіркін); інтегрування і регулювання (П. Гальперін); самопізнання (С. Рубінштейн); мотиваційно-інтенційну, гносеологічно-афективну, рефлексійно-сміслову та рефлексійно-ціннісну (Г. Акопов, І. Омельченко). Можна сказати, що виходячи з вище зазначеного, теоретичне обґрунтування та дослідження комунікативної діяльності в структурі свідомості та самосвідомості на етапі дошкільного дитинства передбачає з'ясування функційного потенціалу різних рівнів комунікативної діяльності (від контакту до рефлексії), щовтілюються в мотиваційно-інтенційній, гносеологічно афективній, рефлексійно-смісловій та рефлексійно-ціннісній функціях. Відповідно до культурно-історичної концепції Л. Виготського, на тлі онтогенезу свідомості чітко простежується триступенева схема розвитку комунікативної діяльності на різних рівнях від контакту до рефлексійного спілкування. На першому етапі дорослий, використовуючи знаки-слова (словаспонування), стимулює дитину до активних дій (щось взяти чи щось принести). Пізнавши смисл і зміст цих слів, дитина організовує зворотний зв'язок, трансформуючи словаспонування

на слова-дії, звернені до дорослого. На наступному етапі, нарешті, актуалізується рівень комунікативної діяльності, коли слова-дії з успіхом звертаються до себе, регулюючи поведінку дитини [3]. Різноманіття соціально-комунікативних дій, мова як система опосередкованого відображення реальності визначають умови в тому числі для усвідомлення власного Я та Іншого в комунікативній діяльності. Позаяк самосвідомість у руслі концепції Л. Виготського виникає як ефект соціалізації, що втілюється у формулі «ми усвідомлюємо себе, тому що усвідомлюємо Інших, і тим же способом, яким усвідомлюємо Інших».

Л. І. Божович вважала, що саме у підлітків у зв'язку з активним розвитком їх самосвідомості з'являється гострий інтерес до внутрішнього світу оточуючих людей і особливо до свого власного. У цей період у них виникає потреба не тільки розібратися в особливостях особистості іншої людини і своїх власних, зрозуміти свої переживання, та й оцінити свої можливості. Також, саме у цей віковий період на першому місці виступають особистісні особливості дітей, що мають цінність в середовищі однолітків, з якими спілкується підліток, що спонукає його займатися самоаналізом, рефлексією і порівнювати себе з іншими.

Спілкування з тими, хто володіє таким же, як у нього, у підлітка, життєвим досвідом, дає можливість дивитися на себе по-новому. Прагнення ідентифікуватися з собі подібними породжує настільки цінне в загальнолюдській культурі потреби в дружній підтримці. Завдяки спілкуванню відбувається встановлення емоційного контакту. Воно дає підліткові почуття солідарності з однолітками, емоційного благополуччя та розуміння.

Лакан продовжує стверджує, що саме категорія "Іншого" і є ключовою задля становлення цілісності особистості. Він вказує, що порівнюючи себе з "Іншим" ми можемо встановити кордони власної ідентифікації та відповідно після цього акцентується процеси самоаналізу. Важливо зазначити, що Ж. Лакан стверджував, що несвідома частина психіки проявляється саме в мові

людини, в її комунікації з оточенням та в продовження своїх ідей він зазначав, що так само мова людини є основною сферою прояву свідомості та самосвідомості. Відповідно він виокремив певні "слова маркери" які використовує людина саме для характеристики себе та власної ідентичності.

На відміну від комунікації, творчість займає більш розширену функцію та при цьому має практичну, конкретну реалізацію. Активна природа людської свідомості породжує поведінку людини, яка має різне смислове навантаження, іноді мотиви діяльності одразу зрозумілі та усвідомлені, а іноді вони менш зрозумілі та потребують додаткової уваги. Саме на цьому і базується природно розуміння творчості, оскільки творчість лише на перших погляд виконує розважальну функцію. Мета творчості це дозволити особистості прожити, реалізувати свої глибинні почуття та мотиви, що у звичайному стані є табуованими або пригніченими й саме завдяки цьому творчість це інструмент поглиблення самосвідомості особистості.

Творчість — діяльність людини, спрямована на створення якісно нових, невідомих раніше духовних або матеріальних цінностей (нові твори мистецтва, наукові відкриття, інженерно-технологічні, управлінські чи інші інновації тощо). [13] Відповідно творчість спрямована на відкриття нового, нового пізнання, нового досвіду, потрібно зазначити, що ця спрямованість творчості саме на відкриття нового є причиною постійного поглиблення знання про себе та оточення.

Уся практична сфера людської діяльності є вираженням прагнення людини до неповторності. Найважливішими сторонами духовного життя особистості, в яких найповніше виявляється її неповторна індивідуальність, можна вважати, зокрема, кохання, світогляд і творчість. У науці та художній літературі мало звертають увагу на те, які високі вимоги до людської індивідуальності ставить саме до власної творчості.

Лише в індивідуалізованій творчості може настати і високе духовне розуміння себе та між людьми. Ось чому творчості є найпершою природною школою, де людина вчиться мужності сприймати явища в їхній індивідуалізованій неповторності. У формуванні індивідуалізованого світогляду відбувається теж саме, що і в процесі виникання індивідуалізованого мистецтва. Людина від пізнання найзагальніших принципів переходить до розкриття реального світу.

Творцем справжніх художніх цінностей можна вважати того, хто, спираючись на об'єктивні закономірності явищ дійсності, вміє відтворювати їх з неповторною індивідуалізацією. Багатство світу – передумова розкриття художньої своєрідності митця, а ця своєрідність – передумова розкриття об'єктивних рис дійсності. Лише оригінальний підхід дає змогу побачити смисл, красу довколишніх явищ, предметів. Коли ж індивідуальність починає розуміти іншу людську індивідуальність, виникає творче спілкування між людьми. Кожна людина вбирає в себе духовне багатство людства. Саме завдяки вже цьому художньому порівнянню себе з "Іншим" митцем, людина зможе зрозуміти свою неповторність у прояві самості. Саме на цьому й акцентував К. Г. Юнг, що у творчому пізнанні навколишнього середовища та об'єктивної дійсності ми однозначно повернемося на основи самопізнання.[6] Також це підкреслюється ідеєю "проекція" себе у своїй творчості. Проекція (від лат. *projectio* — кидання вперед) — психологічний процес, який відноситься до захисних механізмів психіки, в результаті якого внутрішнє помилково сприймається як таке, що відбувається ззовні. Людина приписує іншим власні думки, почуття, мотиви, якості характеру тощо, вважаючи, що він/вона прийняли дещо, що відбувається ззовні, а не всередині цієї самої людини. По суті проекція є «віддаленням» загрози від себе. Зигмунд Фрейд вперше описав це явище.[15]

Відповідно творчість є важливим компонентом в структурі самосвідомості, який дозволяє постійно поглиблювати своє розуміння та вміщає в себе максимальне різноманіття прояву психічної активності

особистості.

Висновки до першого розділу

Пізнавальна активність людини не спрямована лише на її оточення, вона також спрямована на саму людину, саме це і призводить до появи та акцентуації явища самосвідомості. Самосвідомість – система психічних механізмів, що пов'язана з усвідомленням людиною себе самої як особистості, своєї діяльності як члена суспільства, стосунків з іншими людьми, рис характеру, здібностей, власних дій та вчинків, їх мотивів, цілей, моральних, фізичних властивостей тощо. Як ми можемо зазначити феномен самосвідомості є системним складним утворенням яке відіграє значну роль у житті та становленні людини.

Комунікативна діяльність у структурі свідомості та самосвідомості реалізує спектр наступних різноманітних функцій, які наповнюють структуру самосвідомості. Самосвідомість та комунікативні можливості людини мають пряму кореляцію. Відповідно творчість є значним компонентом в структурі самосвідомості, який дозволяє постійно поглиблювати своє розуміння та вміщає в себе максимальне різноманіття прояву психічної активності особистості.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНИЙ РОЗГЛЯД МЕТОДИК ДОСЛІДЖЕННЯ САМОСВІДОМОСТІ.

2.1. Опис методів та методик дослідження самосвідомості.

Психодіагностика самосвідомості особистості полягає у дослідженні її складових, що виявляються в її самопізнанні, самостваленні та саморегуляції. Сучасні вчені послуговуються широким діагностичним інструментарієм, призначеним для вивчення самосвідомості людини. Так, Р. Вайлі пропонує до двох десятків методик і діагностичних технік: методи, спрямовані на аналіз глобального самоствалення; методи, призначені для спеціальних вимірів Я-концепції; методи, орієнтовані на феноменальне Я; методи, орієнтовані на неусвідомлене, нефеноменальне Я. Більше дослідницьких методик пропонує Р. Бурне. Однак у психодіагностиці самосвідомості найпоширеніші такі традиційні й розроблювані класи методик: стандартизовані самозвіти у формі описів і самоописів (тести-питальники, списки дескрипторів, шкальні техніки); нестандартизовані самозвіти (вільні само описи) з наступним контент-аналітичним обробленням; ідеографічні методики типу репертуарних решіток; проєктивний техніки разом із рефрактивними техніками (наприклад, "Методика керованої проєкція") тощо. Ними найчастіше послуговуються зарубіжні та вітчизняні дослідники самосвідомості особистості. Стандартизовані самозвіти До цього типу методик належать насамперед тести-питальники, що складаються із розгорнутих тверджень, які стосуються ставлення досліджуваного до себе у різних життєвих сферах; почуттів, думок щодо подій чи обставин у житті суб'єкта; поведінкових проявів; відносин з іншими людьми. Спосіб відповіді варіюється у різних питальниках: використовують дво-, три-, чотири-, п'яти-, семи альтернативний вибір, вербальну чи невербальну згоду.

Шкала Я-концепції Теннессі (1965) призначена для підлітків (з 12 років) і дорослих. Вона містить 90 пунктів для аналізу Я-концепції і 10 пунктів

шкали "неправди". Використовують п'ятикрокову шкалу відповідей від "цілком згоден" до "абсолютно не згоден". Тест має рядки і стовпчики. У рядках представлено: 1) самокритичність; 2) самозадоволення; 3) поведінку; у стовпчиках: 1) фізичне Я; 2) моральне Я; 3) особистісне Я; 4) сімейне Я; 5) соціальне Я. Розрахунок показників для рядків і стовпчиків дає вісім індексів тесту. Додатково обчислюють індекси варіабельності (міри узгодження сприйняття себе в різних галузях) і розподілу (міри розташування суб'єктом своїх відповідей за п'яти кроковою шкалою). Вибір середніх значень (низький індекс розподілу) свідчить про велике включення захисних процесів, крайніх - про можливу шизофренію. Існують консультативна (спрощена) і клінічна форми питальника. Ретестова надійність для клінічної форми коливається від 0,75 до 0,92 для різних шкал. Факторна структура питальника недостатньо розроблена. Дані з валідності будують на основі порівняння показників пацієнтів психіатричних клінік, алкоголіків, делінквентів з показниками звичайних досліджуваних. Із допомогою питальника можна виявити глобальне самоствавлення (самозадоволення) і специфічні форми самоствавлення до свого тіла, до себе морального суб'єкта, члена родини і т. Шкала дитячої Я-концепції Пірса - Харріса є популярним у США питальником, який складається з 80 простих тверджень щодо свого Я або певних ситуацій і обставин, пов'язаних із самоствавленням. Призначений для дітей віком від 8 до 16 років. Пункти питальника ґрунтуються на дитячих твердженнях про те, що їм у собі подобається, а що ні. Деякі пункти питальника допомагають розрізнити досліджуваних з високим і низьким сумарним балом, на які відповідь 50% досліджуваних з високим сумарним балом була передбачуваною, а співвідношення відповідей "так - ні" не перевищувало 90 до 10. Тест-опитувальник «Оцінка самоактуалізації особистості» (САМОАЛ).

Самоактуалізація – одне з основних понять гуманістичної психології А. Маслоу. Потреба в самоактуалізації є вищою людською потребою, головним мотиваційним чинником, сприяє найбільш повному розвитку особистості та

розкритті і реалізації її здібностей. Ця модель особистості підкреслює позитивні прояви людської природи, наприклад: творчість, альтруїзм, дружба тощо. Саме ці цінності є еталонами в процесі виховання, формування підростаючої особистості, та є запорукою побудови системи взаємин особистості та соціуму. Це складна та комплексна якість особистості, вважається, що здатних до самоактуалізації людей - лише кілька відсотків від загального числа, і саме вони більшою мірою наближені до ідеалу найбільш повного розвитку.

Самоактуалізуюча особистість [7] схильна до творчості, виявленню креативності, до саморозвитку, прагне самореалізації, самоствердження, орієнтується на вищі цінності, любить освоювати нове, і постійно розширює свої сфери функціонування, потребує автономії, та є незалежною від думки оточення.

Так як, людина перебуває в постійному процесі розвитку, доцільним було би дослідження загального рівню прагнення до самоактуалізації у підлітків. Прагнення до зростання, до самоактуалізації є найважливішою якістю особистості - на всіх вікових етапах життя.

Метою цієї методики є визначення оцінки рівня самоактуалізації особистості, та якостей, що розглядаються як критерії особистісної зрілості та психологічного здоров'я людини.

Сам опитувальник – це варіант російськомовної адаптації тесту самоактуалізації Шострома, розроблений Н. Ф. Калиною за участю А. В. Лазукіна, і який був опублікований в 1998 році; Він складається зі 100 питань і 11 шкал, кожна з яких відповідає певній властивості самоактуалізації особистості. За допомогою методики виявляють такі спрямованості особистості: орієнтація в часі, цінності, погляд на природу людини, потреба в пізнанні, креативність, автономність, спонтанність, саморозуміння, аутосимпатія, контактність та гнучкість.

Особливої уваги варті результати шкала «Аутосимпатія». Аутосимпатія є показником психічного здоров'я і цілісності особистості. Низькі показники

аутосимпатії мають люди невротичні, тривожні, невпевнені, високі показники характеризується позитивним ставленням особистості до себе і своїх особливостей. Такий результат мають люди з добре усвідомлюваною позитивною Я-концепцією, яка служить джерелом стійкої адекватної самооцінки.

Шкала самооцінки мотивації схвалення за Д.Марлоу і Д.Краун.

Ця методика призначена для діагностики мотивації схвалення, і є потужним інструментом для того, щоб виявити, по-перше, ступінь залежності людини від інших людей, а також, чи є у респодента наявним ефект соціальної бажаності відповідей, тобто чи видає людина як відповідь бажані, схвалювані всіма суспільні цінності, чи надає перевагу своїй індивідуальній (а не еталонній) системі життєвих цінностей. Чим вище результат, тим більше поведінка досліджуваного (на вербальному рівні) відповідає схвалюваному зразку.

Автори методики - Девід Марлоу та Дуглас Краун (David Marlowe, Douglas P. Crowne); у адаптації: Ю. Л. Ханін (1974). Опитувальник складається із 20 тверджень, чим вище отриманий результат, тим вища мотивація схвалення зі сторони інших. І навпаки, чим нижче підсумковий показник, тим менше приймає людина традиційні норми.

Методика дослідження локусу контролю (Д. Роттер)

Методика була запропонована Джуліаном Роттером (Julian B. Rotter) в 1966 році на основі його теорії суб'єктивної локалізації контролю, і складається в свою чергу з 29 питань. Метою є визначення локусу суб'єктивного контролю досліджуваного. Методика дослідження дозволяє порівняно швидко й ефективно визначити рівень сформованості суб'єктивного контролю як в однієї, так і в кількох осіб.

Локус контролю — це психологічний фактор, що характеризує вольову сферу людини, і є показником того, як людина оцінює свої успіхи або невдачі з точки зору свого впливу на обставини та здатності приписувати відповідальність за результати своєї діяльності зовнішнім або власним силам,

таким як: свої зусилля, оцінка власних позитивних і негативних якостей, наявності або відсутності необхідних знань, умінь і навичок тощо. Можливими є два типи: екстернальний та інтернальний. Таким чином, «екстернали» не бачать прямого зв'язку між своїми діями і результатами важливих подій свого життя, тобто події відбуваються з ними, а не вони є причиною того, що події відбуваються. «Інтернали» – розраховують на себе, і вони чітко розуміють що все залежить від їх дій.

Тест-опитувальник для визначення самоствавлення особистості за

В.В. Століним-С.Р. Пантелєєвим.

Метою цього опитувальника є визначення емоційно-самоцінного компоненту самоствавлення, критерієм якого є аутосимпатія. Тест, в запропонованій адаптації містить 57 питань-суджень, на які необхідно відповісти позитивно або негативно, які в свою чергу розподілені по шкалами, що дозволяють виявити три рівні самоствавлення, що відрізняються за ступенем узагальненості: 1) глобальне самоствавлення; 2) самоствавлення, диференційоване по самоповазі, аутосимпатії і очікуванням до себе; 3) рівень конкретних дій у відношенні до свого "Я".

Опитувальник представлений наступними шкалами: шкала S - глобальне самоствавлення; шкала I – самоповага; шкала II – аутосимпатія; шкала III - очікуване ставлення від інших; шкала IV - самоінтерес. І також представлені сім шкал, які спрямовані на вимірювання вираженості установки на ті чи інші внутрішнього «Я» респондентів.

В рамках дослідження нас особливо цікавить: «Шкала S», «Шкала II», «Шкала III», «Самоприйняття» та «Ставлення інших», адже вони об'єднують пункти, в яких відображується прийняття або ворожість до власного "Я". В ці шкали увійшли пункти, що стосуються в змістовному плані схвалення або ж несхвалення себе в цілому та у деталях, довіру до себе, полюс самооцінки, емоційні реакції на себе та ін.

2.2. Проблеми та перспективи формування професійної самосвідомості серед студентів психологів

Професійне становлення відіграє важку роль у формуванні особистості, оскільки саме професійна діяльність займає значну частину часу та ресурсу людини, а, як відомо, психіка формується та розвивається саме в діяльності. Важкий процес опанування професійного сприйняття світу, супроводжується постійними процесами викривлення сприйняття та суб'єктивізації власної праці, що певним і чином призводить до формування індивідуального стилю праці, але саморефлексія в цьому явищі дає особливі наміри та результати. Потрібно зазначити, що саме вивчення "Психології" лише задля формування чітких професійних здібностей є сумнівною справою, оскільки на цей час на державному рівні не визначення чітких критеріїв сертифікації психолога-консультанта або інших конкретних професійних напрямків реалізації. Відповідно навчання та професійне становлення студента психолога повинне базуватися на класичному гуманітарному базисі освіти, хоча твердо зазначити, що слово "гуманітарний" має саме сенс людиноцентричної освіти та як наслідок і професійного становлення, а цьому наративі. Саморефлексія та самооцінка власних зусиль повинна природно призводити до розвитку професійної самосвідомості та призводити до посилювання впевненості в правильності власного вибору, але тепер слід зазначити, що це можливо лише при наявності щирості та відкритості навчального процесу. На практиці більшість студентських зусиль, що спрямовуються викладачами призводять лише до втрати сенсів та знесилення, втрати інтенції. Більшість зусиль студентів направлені лише на румінацію прямого лекційного матеріалу, що майже повністю блокує можливість критичного мислення студентів та призводить до підкріплення позиції викладача, як "Вершини єрархії знання". Студенти стають через це перед вибором - власної інтелектуальної смерті та відтворення бажаного для викладача матеріалу заради оцінки або спроб протистояння цій "інтелектуальній імпотенції". Звісно усвідомлення цієї

патового конфлікту є поступовим та неминучим, хоча зараз опис конфлікту виглядає театралью гіперболізованим, але самосвідомість зробить свою справу.

Реформа власного сприйняття освіти, поступова зміна наративу освіти - ось шлях свободи пізнання та позитивного результату. Наступив час критично осмислити себе, поставити питання, що вкажуть на нашу провину та помилки до поки подібно Едіпу, ми з прокляттями не вирвали собі очі. Можу зазначити наступні аспекти задля рефлексії та покращення освіти:

1. Вміння пізнавати в дискусії - основа будь-якого пізнання.

На першому курсі навчання, необхідно докладати зусилля задля розвитку критичної дискусії (структура наукової дискусії, побудова тезису, побудова антитезису, конструктивна аргументація та критичність тем, знаходження точки синтезу розмови, та ін.), практичне опрацювання вміння дискутувати дозволить якісно засвоювати увесь подальший матеріал.

2. Вивчення та реалізація теорії пізнання. Вивчення різних типів пізнання (наукового, художнього, міфологічно релігійного тощо) дозволить чітко розуміти систему та цілі які закладаються в інтелектуальній праці студентів, без усвідомлення теорії пізнання майже неможливо досягти цілісного та якісного професійного знання.

3. Створення "потреби" а не насичення інформації Повернення Сократівської маєтики необхідне аби розвивати мислення студентів, тому мета викладача - органічно створити потребу у знанні студентів, допомогти їм розкрити власну інтенцію, а не накопичувати об'ємну непродуктивну купу теорії. Сюди ж входить важливість вивчення лише оригінальних текстів вчених без читання підручників з переосмисленим підходом.

4. Насичення університетського простору унікальними, цікавими для студентів професіоналами. Без постійного контакту з практикуючими спеціалістами, студент не зможе отримати якісного розуміння подальшої професійної реалізації, тому необхідне активне включення професійних спілок у процес формування навчальної практики.

5. *Акцентуація на культурі.* Саме культура є вершиною людської цивілізації, тому необхідно докладати зусилля аби розвивати та вивчати західну культуру, частиною якої є Українська культура. Кафедра без картин та бюстів - культурний гроб. Сюди ж входить розвиток нормативних курсів між творчими університетами та класичними академічними. Зазначені аспекти є лише загальними координатами для спільних зусиль викладачів та студентів на шляху зміни наративів навчання та розвитку професійної самосвідомості.

Висновки до другого розділу

За допомогою використання методик, що досліджують явище самосвідомості, ми можемо чітко дізнатися та продіагностувати рівень самооцінки, тривожності, самопочуття та загальної тенденції становлення підлітка, та допомогти розвинути його сильні сторони, які будуть підтримувати його протягом всього життя, або навпаки, підібрати засоби психологічно- корекційного впливу.

Р. Вайлі пропонує до двох десятків методик і діагностичних технік: методи, спрямовані на аналіз глобального самоствавлення; методи, призначені для спеціальних вимірів Я-концепції; методи, орієнтовані на феноменальне Я; методи, орієнтовані на неусвідомлене, нефеноменальне Я. Більше дослідницьких методик пропонує Р. Бурне. Однак у психодіагностиці самосвідомості найпоширеніші такі традиційні й розроблювані класи методик: стандартизовані самозвіти у формі описів і самоописів.

ВИСНОВКИ

1. Пізнавальна активність людини не спрямована лише на її оточення, вона також спрямована на саму людини, саме це і призводить до появи та акцентуації явища самосвідомості. Самосвідомість – система психічних механізмів, що пов'язана з усвідомленням людиною себе самої як особистості, своєї діяльності як члена суспільства, стосунків з іншими людьми, рис характеру, здібностей, власних дій та вчинків, їх мотивів, цілей, моральних, фізичних властивостей тощо. Як ми можемо зазначити феномен самосвідомості є системним складним утворенням яке відіграє значну роль у житті та становленні людини.

2. Методи вивчення самосвідомості можуть бути спрямовані на аналіз глобального самоствавлення; методи, призначені для спеціальних вимірів Я-концепції; методи, орієнтовані на феноменальне Я; методи, орієнтовані на неусвідомлене, нефеноменальне Я. Більше дослідницьких методик пропонує Р. Бурне. Однак у психодіагностиці самосвідомості найпоширеніші такі традиційні й розроблювані класи методик: стандартизовані самозвіти у формі описів і самоописів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічний словник української мови [Електронний ресурс] // Академія наук України. – 1970. – Режим доступу до ресурсу: <http://sum.in.ua/>.
2. American Psychological Association APA dictionary definition of self acceptance [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://dictionary.apa.org/self-acceptance>.
3. Выготский Л.С. Собр.соч. в 6-ти т. – т.4. – Детская психология. М.: Педагогика, 1984. 432 с.
4. Зигмунд Фройд. Тотем і табу / Зигмунд Фройд. – Київ: Фоліо, 2014.
5. Юнг К.Г. Архетипи і колективне несвідоме / Густов Юнг Карл. – Київ: Астралія, 2018.
6. Юнг К.Г. Психологія і алхімія / Густов Юнг Карл. – Київ: Фоліо, 2018.
7. Леонтьев Д.А. Очерки психологии личности. – М.: "Смысл", 1993. 43 с.
8. Маслоу А. Мотивация и личность [Текст] / А. Маслоу; пер. А. М. Татлыбаевой. –СПб.: Евразия, 1999. – 478 с.
9. С.Д. Максименко, В.О.Соловієнко. Загальна психологія. К.: МАУП, 2001. – 256 с.
10. Skinner B. F. Humanism and behaviorism. — The Humanist, 32 (4). — 1972. — С. 18-20.
11. Маслоу А. Мотивация и личность [Текст] / А. Маслоу; пер. А. М. Татлыбаевой. –СПб.: Евразия, 1999. – 478 с.
12. Синявський В.В. Психологічний словник [Електронний ресурс] / В.В.Синявський, О.П. Сергєєнкова. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5980/3/O_Serhieienkova_IL.pdf.
13. Творчість // Українська мала енциклопедія : 16 кн. : у 8 т. / проф. Є. Онацький. — Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. — Буенос-Айрес, 1966. — Т. 8, кн. XV : Літери Ст — Уц. — С. 1884-1885. — 1000 екз.

14. Терлецька Л. Г. Основи психодіагностики. Навчальний посібник. — К.: Главник, 2006.— 144 с.
15. Фрейд, Анна. Психология Я и защитные механизмы = Das Ich und die Abwehrmechanismen. — Москва: Педагогика-Пресс, 1993. — 68 с. — ISBN 3-596-42001-6